

Danmarks penge

*Nationalbankens bygning i København,
tegnet af Arne Jacobsen og
opført i årene 1965-1978.*

Danmarks Penge, 2. udgave, august 2005

Det er tilladt at kopiere fra publikationen, forudsat at Danmarks Nationalbank udtrykkeligt anføres som kilde. Det er ikke tilladt at ændre eller forvanske indholdet.

Henvendelse om sedler og mønter kan ske til:

Danmarks Nationalbank
Informationssektionen
Havnegade 5
1093 København K
Telefon 33 63 70 00 (direkte) eller 33 63 63 63
E-mail: info@nationalbanken.dk
www.nationalbanken.dk

Redaktionen af teksten er afsluttet juli 2005.

Tryk: Fr. G. Knudtzon's Bogtrykkeri A/S

ISBN 87-87251-52-3

(Online) ISBN: 87-87251-53-1

Gamle og nye traditioner

Nationalbanken har som Danmarks centralbank eneret på at fremstille og udsende danske pengesedler og mønter. Det er Nationalbanken, der – med godkendelse fra økonomi- og erhvervsministeren – bestemmer udseendet og den værdi, der skal stå på sedlerne og mønterne.

I denne brochure gives en kort beskrivelse i tekst og billeder af det arbejde, der ligger fra kunstnerens første skitse, til pengene udsendes til borgerne.

Der er mange traditioner knyttet til, hvordan en pengeseddel og en mønt skal se ud, men der finder også udvikling og nytænkning sted.

Seddelserien er således blevet opgraderet med nye sikkerhedselementer, hologram og selvlysende farver. Møntserien er blevet udvidet med en tårnserie og en eventyrserie, sidstnævnte er også udsendt i en sølv- og guldversion. Disse ændringer har skabt et behov for en revideret udgave af Danmarks Penge.

Nationalbankens opgaver

Nationalbanken:

- producerer sedler og mønter og forsyner samfundet med penge
- tilrettelægger penge- og valutapolitikken, så kronen er stabil over for euroen
- administrerer valutareserven
- er bank for pengeinstitutterne, realkreditinstitutterne og for staten
- varetager overordnede opgaver i forbindelse med betalingsformidling
- analyserer den finansielle stabilitet
- indsamler, bearbejder og offentliggør finansiell statistik
- repræsenterer Danmark internationalt i en række sammenhænge.

Danmarks mønter

Den nuværende møntserie består af syv værdier: 25- og 50-øre samt 1-, 2-, 5-, 10- og 20-krone og er indført over en periode på fire år – fra 1989 til 1993. Antallet af mønter bundet i traditioner, men understøttes af undersøgelser af, hvad der er det mest hensigtsmæssige antal mønter i en velfungerende serie.

Udformningen af møntserien

I udformningen af møntserien er der lagt vægt på, at mønterne er lette at skelne fra hinanden. De varierer derfor i størrelse og farve. Møntserien er inddelt i tre sekvenser. Inden for hver sekvens stiger diameter og vægt med mønternes værdi. Samtidig har hver sekvens sin metalfarve. Inddelingen i farver har rødder tilbage i historien, hvor guld blev anvendt til mønterne med den højeste værdi, sølv til den næsthøjeste værdi og kobber til mønterne med den laveste værdi. Således er 25- og 50-øren kobberfarvede, 1-, 2- og 5-kronen er sølvfarvede og 10- og 20-kronen guldfarvede. Udover synlige forskelle er der også følbare forskelle, som fx mønternes rand. 25-øren og 50-øren samt 10-kronen har en glat rand, mens randen på 1- og 5-kronen er riflet. Randen på 2- og 20-kronen har afbrudt rifling. 1-, 2- og 5-kronen adskiller sig i øvrigt fra de andre mønter ved at have et hul i midten. Endelig er der forskel på mønternes tykkelse. Disse forskellige

*Foto af Christian V's krone
er udlånt af Rosenborg Slot*

kendetegn bevirker, at også blinde og svagtseende kan skelne mønterne fra hinanden.

Motiverne på mønterne

Der er tradition for, at der på mønternes forside præges et statskendetegn, som er et billede eller symbol på, at det er Danmark, der udsender den pågældende mønt. Den nuværende møntserie anvender tre forskellige statskendetegn: På 25- og 50-øren er det kronen, på 1-, 2- og 5-kronen er det Dronningens monogram, og på 10- og 20-kronen er det Dronningens portræt.

Der er også tradition for at anvende det lille rigsvåben, hvilket ses på bagsiden af 10- og 20-kronen.

Hjertet er et gennemgående motiv på mønterne. Anvendelsen af hjertet er en flere århundrede gammel tradition, der oprindeligt viste, at udmønt-

ningsstedet var: Den Kgl. Mønt i København. Den Kgl. Mønt blev overtaget af Nationalbanken fra staten i 1975 og er i dag en del af Nationalbanken.

Tidligere var der også tradition for, at initialerne for møntmester og medaljør var angivet på mønterne, idet de fungerede som garanti for mønternes lødighed. I dag er det Den Kgl. Mønt, der er garant for mønternes kvalitet, og siden 2002 har mønterne været præget uden initialer.

Erindringsmønter

I Danmark er der tradition for, at særlige begivenheder i Kongehuset, som fx Dronningens 60-års fødselsdag i 2000 og Kronprins Frederik og Kronprinsesse Marys bryllup i 2004, markeres med en erindringsmønt. Som noget særligt blev 1000-året i 1995 for den første danske mønt markeret med en erindringsmønt.

Erindringsmønter udsendes i to værdier – en almindelig 20-krone og en 200-krone i sølv.

Temamønter

Nationalbanken har siden 2002 udsendt en serie af temamønter med tårne som det gennemgående motiv. Tårnserien blev i 2005 suppleret med en serie eventyrmønter.

Formålet med temamøntserierne er bl.a. at gøre det mere spændende at få en mønt i hånden. Nye motiver medvirker samtidig til at introducere nye kunstnere til mønthåndværket, så der i Danmark findes flere, der mestrer dette speciale.

Tårnmønter

I 2002 udsendte Nationalbanken den første mønt i serien af 20-kronemønter med tårne eller udsnit af tårne som det gennemgående motiv. Den sidste af i alt 10 tårnmønter forventes udsendt i 2007. Tårne er valgt som tema, fordi de ofte repræsenterer nationale eller historiske symboler. I valget af de enkelte tårne er der lagt vægt på at vise ikke alene smukke tårne men også tårne, der har forskellige funktioner og geografisk er spredt rundt i Danmark. Tårnmønterne har samme størrelse og er af samme materiale som den almindelig cirkulerende 20-krone. Mønterne er udsendt i omkring 1 mio. eksemplarer.

Eventyrmønter

Nationalbanken påbegyndte i 2005 en serie af temamønter med motiver fra H.C. Andersens

eventyr. Der udsendes i alt fem eventyrmønter. I valg af motiver er der lagt vægt på at vise forskellige sider af H.C. Andersens eventyr. Den første eventyrmønt blev udsendt som en 10-krone i tre forskellige udgaver – en i guld, en i sølv og en almindelig 10-krone. Det er første gang siden 1931, at der udstedes en guldmønt i Danmark.

Motivet er hentet fra H.C. Andersens eventyr "Den grimme ælling" og er udformet af billedhugger Hans Pauli Olsen. Udsendt 31. marts 2005 i 200-året for H.C. Andersens fødsel.

Motivet viser Århus rådhusårn og er udformet af billedhugger Lis Nogel. Den kendte danske arkitekt Arne Jacobsen har tegnet såvel Århus Rådhus som Nationalbanken. Udsendt 2. december 2002 i 100-året for Arne Jacobsens fødsel.

Motivet viser Børsens dragetårn og er udformet af billedhugger Karin Lorentzen. Christian IV byggede Børsen i 1618-1624, og dragerne skulle efter sigende beskytte Børsen mod ildsvåde og fjendeslag. Udsendt 1. maj 2003.

Motivet viser Christiansborg slotstårn og er udformet af billedhugger Hans Pauli Olsen. Christiansborg er hjemsted for Folketinget. Udsendt 20. november 2003.

Motivet viser Gåsetårnet og er udformet af billedhugger Tina Maria Nielsen. Tårnet var i middelalderen fæstningstårn i borgen Vordingborg. Udsendt 31. marts 2004.

Motivet viser Svaneke vandtårn og er udformet af billedhugger, professor Morten Stræde. Selve tårnet er tegnet af den kendte danske arkitekt Jørn Utzon. Udsendt 2. august 2004.

Motivet viser Landet kirke på Tåsinge og er udformet af billedhugger Øivind Nygaard. I kastaniebladene omkring tårnet ses et hjerte og en pistol, som symboliserer den ulykkelige kærlighedshistorie om Elvira Madigan og Sixten Sparre. Parret er begravet på kirkegården. Udsendt 28. januar 2005.

25-øre:

Sat i omløb 29. januar 1991

50-øre:

Sat i omløb 3. juli 1989

Møntseriens lave værdier er kobberfarvede med en krone som den centrale udsmykning på forsiden. Kongekronen er konge- og statsmagtens vigtigste symbol og er et udtryk for statslig overhøjhed. Siden 1671 har Christian V's krone, der opbevares på Rosenborg Slot, været den danske kongekrone. Kronen er let genkendelig på de fem bøjler og rigsæblet med kløverbladskorset. Årstallet over kronen viser, hvilket år mønten er produceret.

På bagsiden ses møntens værdi centralt placeret under et lille hjerte, som er Den Kgl. Mønts møntmærke.

FRA SKITSE TIL FÆRDIG MØNT · FRA SKITSE TIL FÆRDIG MØNT · FRA SKITSE TIL FÆRDIG MØNT · FRA SKITSE TIL

Fremstilling af en voksmodel

Første skridt i fremstillingen af en mønt er kunstnerens tegning. Ud fra denne fremstiller kunstneren en voksmodel, hvor den flade tegning omsættes til et relief. Herefter fremstilles der en model i silikonegummi, som igen danner grundlag for ofte flere gipsafstøbninger for til sidst at ende i en model af hård plastik.

Modellerne er ca. syv gange større end den færdige mønt. Det er vanskeligt at fremstille modeller, idet en vellykket model i stor størrelse ikke er ensbetydende med, at mønten – hvor alle detaljer bliver meget små – er vellykket. Der må derfor ofte udarbejdes

adskillige udkast til model, før det endelige udseende af mønten er fundet.

1-KRONE, 2-KRONE OG 5-KRONE

1-krone:

Sat i omløb 26. januar 1993

2-krone:

Sat i omløb 26. januar 1993

5-krone:

Sat i omløb 10. april 1990

Møntseriens mellemværdier er sølvfarvede. De er karakteriseret ved at have et hul i midten, hvilket er en tradition, som i dag ikke findes mange andre steder i verden. Hullet blev første gang anvendt i det danske møntvæsen i 1924.

Forsiden af mønterne viser Dronningens monogram knyttet sammen af tre kroner. Monogrammet er specielt udformet til mønterne. Fremstillingen af monogrammet i tredobbelt udførelse har i øvrigt rødder tilbage i dansk mønthistorie. På 1-, 2- og 5-kronerne ses Den Kgl. Mønts møntmærke, hjertet, på både for- og bagside. Bagsiden er endvidere udsmykket med en bølgeornamentik, der er inspireret af fund fra oldtiden.

FÆRDIG MØNT · FRA SKITSE TIL FÆRDIG MØNT · FRA SKITSE TIL FÆRDIG MØNT · FRA SKITSE TIL FÆRDIG MØNT

Reduktion

Modellen i hård plastik formindskes til den størrelse, som den færdige mønt skal have. Selve reduktionen er meget tidskrævende. Fx tager det 20-24 timer at reducere en 5-krone. Processen foregår i en reduktionsmaskine, hvor en føler aflæser relieffets fordybninger og forhøjninger på modellen, og via en lille fræser overføres relieffet til et stålstempel. Dette stempel kaldes for et originalstempel.

10-krone:

Sat i omløb 3. juli 1989

10-krone:

Sat i omløb i juli 1994

20-krone:

Sat i omløb 10. april 1990

20-krone:

Sat i omløb i oktober 1994

10- og 20-krone:

10- og 20-kronen med det seneste portræt sat i omløb 26. september 2001

20-kronen med det ændrede bagsidemotiv sat i omløb 21. august 2003 og 10-kronen 25. oktober 2004

FRA SKITSE TIL FÆRDIG MØNT · FRA SKITSE TIL FÆRDIG MØNT · FRA SKITSE TIL FÆRDIG MØNT · FRA SKITSE TIL

Prægestempel

Ud fra originalstemplet laves de endelige prægestempler. I modsætning til det flade originalstempel bliver prægestemplerne gjort konvekse, dvs. at de er højere på midten end ude i kanten. Når der anvendes et konvekst stempel til at præge mønter, rammer stemplet først midten af den metalskive (blanketten), som mønten præges på. Herefter "flyder" metallet udad, efterhånden som stemplet presses ned mod blanketten – nærmest som en bølge. Resultatet bliver et tydeligt præg på mønten. Hvis man i stedet prægede med flade stempler, kunne metallet ikke "flyde", og præget ville

dermed ikke kunne ses. Den Kgl. Mønts prægemaskiner kan præge ca. 700 mønter i minuttet.

Møntseriens højeste værdier er guldfarvede. På forsiden af 10- og 20-kronen ses et portræt af Dronningen, som der er tradition for på de højeste værdier i en dansk møntserie. Portrættet skiftes fra tid til anden for at være så tidssvarende som muligt.

I den nuværende møntserie findes der tre portrætter af Dronningen. Hanne Varming udformede det første portræt, som blev anvendt fra 1989 til 1993. Det andet portræt er udformet af Jan Petersen og blev anvendt fra 1994 til 1999. Det tredje portræt er udformet af Mogens Møller og er anvendt siden 2001.

Foruden mønter med de tre viste portrætter kan man finde 20-kronemønter, der har andre portrætter. Det er erindringsmønter, der udgives ved særlige begivenheder i Kongehuset, som omtalt på side 5.

På bagsiden af 10- og 20-kronen ses det lille rigsvåben, også kaldet statsvåbenet. Det består af tre løver og ni hjerter under en krone. I 2003 blev bagsiden nytegnet af Mogens Møller. Ornamenterne er fjernet, og bagsiden er gjort mere enkel, og der er skabt en stilmæssig sammenhæng til forsidens portræt af Dronningen.

De tre kronede løver har været brugt af de danske konger i de seneste 800 år. I 1500-tallet blev antallet af hjerter bestemt til at være ni. Hjerterne er måske ikke hjerter, men derimod søblade, der igen kan være afledt af lindeblade. Foruden de kendte bagsider er der 10-kronemønter med eventyrmotiver og 20-kronemønter med tårnmotiver på bagsiden.

FÆRDIG MØNT · FRA SKITSE TIL FÆRDIG MØNT · FRA SKITSE TIL FÆRDIG MØNT · FRA SKITSE TIL FÆRDIG MØNT

Møntsæt og medaljer

Den Kgl. Mønt fremstiller også møntsæt med årets mønter. Disse mønter præges med to slag, som giver dem et tydeligere præg, hvorimod de almindelige præges med kun ét slag. Møntsættet udkommer også i en såkaldt proof-udgave, der er af en særlig fin kvalitet og præget med tre slag. Siden 2004 har møntsættet indeholdt årets medalje med motiv fra danske søslag.

Danmarks pengesedler

Den nuværende seddelserie blev indført over en periode på knap tre år, fra 1997 til 1999 og har navnet "serie 1997". Seddelserien adskiller sig fra tidligere serier ved at have stærkere farver, men derudover er sedlernes opbygning og motiver i høj grad præget af traditioner. Portrættet er stadig et væsentligt element, og rosetten er bevaret som udsmykning omkring seddelværdien.

Alle sedlerne har samme højde og varierer i længden med 1 cm mellem hver værdi. Forskellen i længden hjælper blinde og svagtseende med at skelne de enkelte sedler fra hinanden.

Ny sikkerhed

Den hastige udvikling i den grafiske teknik gør det stadig nemmere at fremstille kopier, som i daglig brug kan være vanskelige at skelne fra ægte sedler. For at imødegå dette har Nationalbanken opgraderet seddelserien ved at tilføje to nye sikkerhedselementer – hologram og selvlysende farver, der lyser op i UV-belysning.

Portrætter på forsiden

Hovedmotivet på forsiden af de enkelte sedler er portrætter af udvalgte personer, der alle har gjort en indsats inden for dansk ånds- og kulturliv. Således er litteraturen (Karen Blixen), musikken (Carl Nielsen), skuespillet (Johanne Luise Heiberg), videnskaben (Niels Bohr) og billedkunsten (Anna og Michael Ancher) repræsenteret. Som traditionen byder, er der tale om afdøde personer, der ikke tidligere har været portrætteret på en pengeseddel. Ved valget af personer er det vigtigt, at der findes et vellignende portræt.

Portrættet i kobbertryk er også et sikkerhedselement, idet ansigtstrækkene er let genkendelige, så små ændringer i forbindelse med forfalskninger hurtigt fornemmes.

En del af baggrundsmønstret på forsiden har forbindelse til personen på sedlen, fx viser mønstret på 200-kronesedlen med Johanne Luise Heiberg en stiliseret teatermaske.

Kirkekunst på bagsiden

Sedlernes bagsidemotiver er inspireret af stenrelieffer fra danske kirker fra tiden lige efter kristendommens indførelse. Motiverne forestiller krigere, fabeldyr og vilde dyr taget fra et univers domineret af kampen mellem det gode og det onde.

Størrelse: 125 x 72 mm

Farve: Violet

Udsendt: 7. maj 1999

Udsendt i en opgraderet version 25. august 2005

FRA SKITSE TIL FÆRDIG SEDDEL · FRA SKITSE TIL FÆRDIG SEDDEL · FRA SKITSE TIL FÆRDIG SEDDEL · FRA SKITSE TIL FÆRDIG SEDDEL

Et godt forlæg

Ved valg af motiver til seddelserien er det vigtigt, at der findes et velegnet portræt som forlæg. Nogle gange kan der – som i Karen Blixens tilfælde – være mange at vælge imellem, andre gange kun et enkelt. Der er lagt vægt på, at seddelseriens portrætter er så forskellige fra hinanden som muligt. Der veksles mellem mænd og kvinder – gengivet i profil eller forfra. Varierende hovedbeklædning bidrager også til forskelligheden.

Portrættet på forsiden af 50-kronesedlen viser forfatteren Karen Blixen (17. april 1885 - 7. september 1962). Hun er kendt for bl.a. *Syv fantastiske fortællinger* (1935) og erindringsbogen *Den afrikanske farm* (1937). Sedlens forside er desuden dekoreret med blomster, som Karen Blixen holdt meget af.

På bagsiden ses en kentaur, der er halvt hest og halvt menneske. Motivet er inspireret af et stenrelief fra Landet Kirke på Tåsinge.

Betegnelsen femti er et talord, der bl.a. anvendes på checks og giroanvisninger. Det blev første gang anvendt på 50-kronesedlen fra 1957.

FÆRDIG SEDDEL · FRA SKITSE TIL FÆRDIG SEDDEL · FRA SKITSE TIL FÆRDIG

TIL FÆRDIG SEDDEL

Størrelse: 135 x 72 mm

Farve: Orange

Udsendt: 22. november 1999

Udsendt i en opgraderet version 27. november 2002

FRA SKITSE TIL FÆRDIG SEDDEL · FRA SKITSE TIL FÆRDIG SEDDEL · FRA SKITSE TIL FÆRDIG SEDDEL · FRA SKITSE TIL FÆRDIG SEDDEL

Kobbertryk

Kobbertryk er en gammel teknik, der stadig anvendes til trykning af pengesedler på grund af dets detaljerigdom. I dag bliver der først fremstillet en tegning af gravuren til portrættet, hvorefter selve gravuren fremkommer ved en fotografisk proces. På den måde opnås samme resultat som ved brug af den klassiske håndgravure i stål.

På forsiden ses komponisten Carl Nielsen (9. juni 1865 - 3. oktober 1931). Carl Nielsen var kapelmester, dirigent og musiklærer, men først og fremmest en meget alsidig komponist. Han har bidraget til den danske sangskat med over 250 melodier og skrevet operaer, bl.a. Maskerade og symfonier.

Basilisken på bagsiden er ikke det venligste fabeldyr, man kan løbe ind i. Den er en sammenblanding af slange, drage og hane med et blik og en ånde, der kan skabe død og ødelæggelse omkring sig. Basilisk betyder egentlig "lille konge" og kan kendes på kronen. Basilisken er inspireret af et stenrelief fra Tømmerby Kirke i Vester Hanherred.

Omkring fire ud af 10 sedler i omløb er 100-kronesedler. Sedlen er dermed den mest anvendte i seddelserien.

FÆRDIG SEDDEL · FRA SKITSE TIL FÆRDIG SEDDEL · FRA SKITSE TIL FÆRDIG SEDDEL · FRA SKITSE TIL FÆRDIG SEDDEL

Rosetter og tekst

Rosetten er et af de elementer, der traditionelt findes på en dansk pengeseddel.

Rosetten ses som udsmykning omkring seddelværdien og fremstilles i dag på computer.

På de sedler, der bærer mandsportrætter, har rosetterne og værdiangivelsen et lidt groft og kantet præg, hvorimod der på sedler med portrætter af kvin-

der er valgt blødere og mere feminine former.

På samme måde er skrifttypen tilpasset personernes køn.

Størrelse: 145 x 72 mm

Farve: Grøn

Udsendt: 10. marts 1997

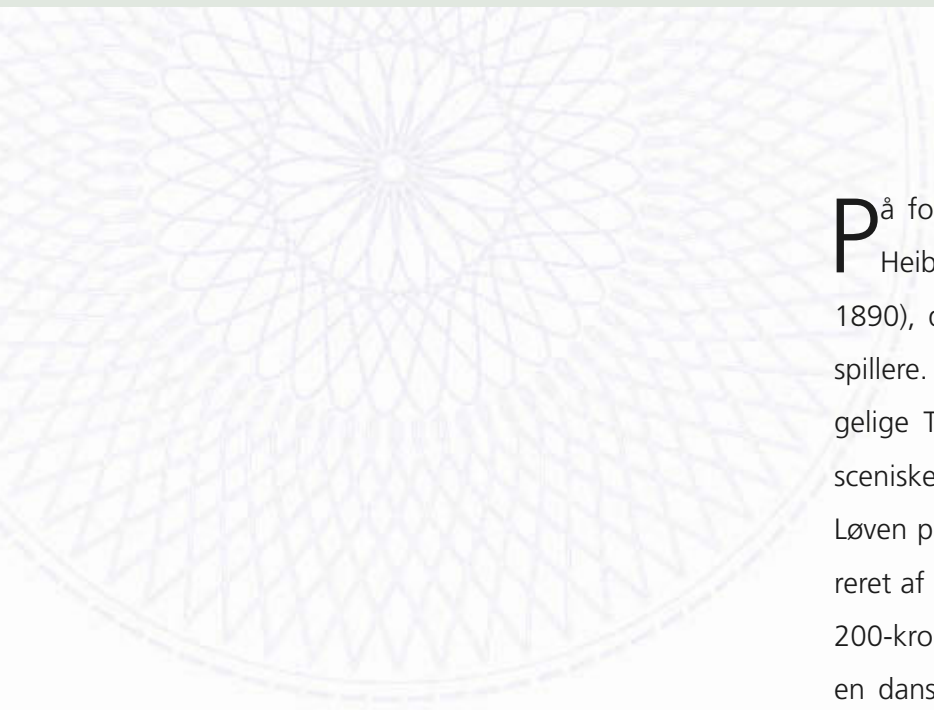
Udsendt i en opgraderet version 9. april 2003

FRA SKITSE TIL FÆRDIG SEDDEL · FRA SKITSE TIL FÆRDIG SEDDEL · FRA SKITSE TIL FÆRDIG SEDDEL · FRA SKITSE TIL FÆRDIG SEDDEL

Hologram

Seddelserien er i årene 2002 til 2005 opgraderet med to nye sikkerhedselementer – hologram og selvlysende farver. I hologrammet indgår sedlens værdi både som romertal og almindeligt tal. Desuden anvendes motiver hentet fra sedlen, eller som relaterer sig til personen. Fx er det på 1000-kronesedlen en malerpalet, tallet 1000 og romertal M.

På forsiden ses et portræt af Johanne Luise Heiberg (22. november 1812 - 21. december 1890), der var en af 1800-tallets største skuespillere. Hun fejrede talrige triumfer på Det Kongelige Teater og blev hædret som det største sceniske navn i Norden.

Løven på bagsiden af 200-kronesedlen er inspireret af et stenrelief fra Viborg Domkirke.

200-kronesedlen blev første gang introduceret i en dansk seddelserie i 1997. Det skete ud fra ønsket om, at betalinger skal kunne afvikles med så få sedler og mønter som muligt.

200-kronesedlen er gradvist blevet mere populær og har i nogen udstrækning fortrængt 100-kronesedlen.

FÆRDIG SEDDEL · FRA SKITSE TIL FÆRDIG SEDDEL · FRA SKITSE TIL FÆRDIG SEDDEL · FRA SKITSE TIL FÆRDIG SEDDEL

Selvlysende farver

På både for- og bagside af de nye sedler er der elementer og farver, som lyser op i ultraviolet belysning. På forsiden er det selvlysende motiv en forenkling af relieffet fra sedlens bagside. Motivet er kun synligt i ultraviolet belysning. På bagsiden er det den farve, som ringen trykkes i, der lyser op i ultraviolet belysning.

De nye sikkerhedselementer skal være med til at sikre de danske pengesedler endnu bedre mod forfalskninger.

Størrelse: 155 x 72 mm

Farve: Blå

Udsendt: 12. september 1997

Udsendt i en opgraderet version 24. september 2003

FRA SKITSE TIL FÆRDIG SEDDEL · FRA SKITSE TIL FÆRDIG SEDDEL · FRA SKITSE TIL FÆRDIG SEDDEL · FRA SKITSE TIL FÆRDIG SEDDEL

Trykning af sedler

Pengesedlerne trykkes på rent bomuldspapir, hvor der er indlagt vandmærke og tråd med farveskift. På sin vej gennem trykpressen passerer papiret gennem 5 trykværker, før sedlen er færdigtrykt. Ved kobbertrykket har trykcylindren et tryk på ca. 12 tons, som er nødvendigt for at overføre farven fra kobbertrykkets dybe gravurer til papiret. Trykket giver samtidig et præg i papiret, som sammen med det tykke farvelag kan føles, når man lader fingeren glide hen over sedlen. Det farvede tryk på begge sider af sedlerne er trykt i offset, der i modsætning til kobbertrykket ikke kan mærkes.

Niels Bohr (7. oktober 1885 - 18. november 1962) pryder 500-kronesedlens forside. Han ydede et stort bidrag til videnskaben og havde afgørende betydning for udviklingen af den moderne atomfysik. Niels Bohr modtog en lang række hædersbevisninger, bl.a. Nobelprisen i fysik i 1922, og er en af de få danskere uden for den kongelige familie, der har modtaget Elefantordenen (1947).

Bag portrættet af Niels Bohr ses et yin- og yang-mønster, som også findes på Niels Bohrs våbenskjold, der hænger i Frederiksborg Slotskirke. På bagsiden ses en ridder med sværd og skjold i kamp med en drage. Inspirationen til motivet er hentet fra døbefonten i Lihme Kirke.

At 500-kronesedlen har fået kælenavnet "en plovmand" stammer fra tiden efter 1910, hvor motivet på forsiden af 500-kronesedlen viste en mand, der pløjer marken.

De selvlysende farver på for- og bagside bliver trykt på sedlen samtidig med sedlens øvrige motiver. Derimod sættes hologrammet først på sedlerne, når de er færdigtrykt. Det sker i en separat maskine.

Størrelse: 165 x 72 mm

Farve: Rød

Udsendt: 18. september 1998

Udsendt i en opgraderet version 25. november 2004

Sedlens liv

Efter sedlerne er trykt, udskåret, kontrolleret og pakket, bliver de opbevaret i Nationalbankens boksanlæg. I en kasse med 1000-kronesedler er der sedler til en værdi af 5 mio.kr.

Sedler og mønter kommer i omløb gennem kontantdepoter, som er spredt ud over landet. Et kontantdepot fungerer som et lager af kontanter, hvor pengeinstitutterne kan hente eller aflevere kontanter. For at opretholde høj kvalitet i seddelomløbet udskiftes sedlerne, inden de bliver for slidte eller snavsede. Levetiden for en pengeseddel stiger med værdien, fordi små sedler

Dobbeltportrættet på 1000-kronesedlen viser Anna Ancher (18. august 1859 - 15. april 1935) og hendes mand Michael Ancher (9. juni 1849 - 19. september 1927). Begge er kendte for deres malerier, som især skildrer folkelivet i Skagen. Der er normalt kun et portræt på sedler, og 1000-kronesedlen er derfor usædvanlig i dansk pengeseddeltradition. Dobbeltportrættet på sedlen er inspireret af to malerier udført af P.S. Krøyer i 1884. Ankrene i baggrundsmønstret henviser til et halssmykke, som Anna Ancher bar.

Kampscenen på bagsiden af 1000-kronesedlen er inspireret af et relief fra et gravminde i Bislev Kirke ved Nibe.

Siden 1952 har Nationalbankens tre direktører sammen med hovedkassereren skiftevis lagt underskifter til pengesedlerne.

FÆRDIG SEDDEL · FRA SKITSE TIL FÆRDIG SEDDEL · FRA SKITSE TIL FÆRDIG SEDDEL · FRA SKITSE TIL FÆRDIG SEDDEL

omsættes hyppigere end store sedler og derfor slides hurtigere. Mens en 50-kroneseddel normalt holder lidt mere end et år, er levetiden for en 1000-kroneseddel mere end tre år. Det er pengeinstitutterne, der sender de slidte pengesedler tilbage til Nationalbanken. Her bliver de bl.a. kontrolleret for ægthed, hvorefter de bliver makuleret og brændt.

Sedler og mønter – et historisk tilbageblik

Mønternes historie går langt tilbage – meget længere end pengesedlernes. De første danske mønter menes at være præget i Hedeby, Slesvig, i begyndelsen af 800-tallet. Den første mønt med dansk kongenavn blev udmøntet af Svend Tveskæg omkring år 995 og viser kongens portræt, navn og titel. I mange århundreder var det danske møntvæsen baseret på sølv. Mønternes værdi var bestemt af, hvor meget de vejede.

De første pengesedler

Pengesedler blev første gang en del af den danske pengeforsyning i årene 1713-28. De store udgifter til krigsførelsen under Den Store Nordiske Krig førte til, at sølvmønterne forsvandt til udlandet. For at lette handelen udstedte staten autoriserede sedler. Sedlerne skulle have samme værdi som sølvmønterne, men kunne ikke ind-

De første autoriserede sedler blev udstedt i 1713

løses til sølv. Dette skabte mistillid til sedlerne, og kursen faldt hurtigt til langt under den pålydende værdi. Sedlerne blev inddraget igen efter krigen. De første sedler var fortrykte, men beløb, nummer og underskrifter blev påført i hånden. På fem måneder i 1713 blev der udstedt ca. 120.000 sedler. Til sammenligning er den nuværende seddelmængde på over 140 millioner sedler af forskellig værdi.

Nationalbanken begyndte sin virksomhed i 1818 i en bygning på Slotsholmen ved Børsen

Etablering af Nationalbanken

I 1737 dannedes landets første bank, der fik eneret på seddeludstedelsen. Perioden derefter var kendetegnet ved et ustabil pengevæsen, der kulminerede med statsbankerotten i 1813, hvor sedlerne blev næsten værdiløse. Som led i genopretningen blev det private aktieselskab, Nationalbanken i København, dannet i 1818. Banken blev privatejet, da erfaringerne havde vist, at det var risikabelt at lade staten stå for seddeludstedelsen. Nationalbanken fik eneret på udstedelse af pengesedler, en ret som Danmarks Nationalbank overtog ved omdannelsen til en selvejende institution i 1936.

Indførelsen af kronen

I 1875 indførtes kroner og øre i stedet for rigsdaler og skilling. Samtidig gik man over til at definere pengene i forhold til guld i stedet for sølv. Slutningen af 1800-tallet var kendetegnet ved stigende økonomisk aktivitet og dermed også af et behov for betalingsmidler, der var lettere at håndtere end mønter. Derfor vandt sedlerne stadig større udbredelse på mønternes bekostning.

Pengenes værdi

Indtil 1914 kunne enhver ejer af en pengeseddel få den vekslet til et tilsvarende beløb i guldmønter. Guldindløseligheden blev afskaffet,

da første verdenskrig begyndte. I 1927 genindførtes guldindløseligheden delvist, men den blev endeligt afskaffet i 1931. Pengenes værdi er i dag ikke sikret af en bestemt metalværdi, men af tilliden til, at de bevarer købekraften. Pengepolitikken har til formål at sikre lav inflation og dermed opretholde denne tillid.

De pengesedler, Nationalbanken har udsendt fra og med pengeombytningen i juli 1945, er fortsat gyldige, og kan indløses i Nationalbanken til pålydende.

*En guldbarre vejer i gennemsnit 12,5 kilo.
Den er ikke kvadratisk men derimod lidt
smallere i toppen end i bunden*

Møntningsgevinst

Historisk hænger kongens ret til at slå mønt sammen med, at der var betydelige indtægter forbundet med møntudstedelse. Den dag i dag er der store indtægter ved at sætte sedler og mønter i omløb. Indtægterne, kaldet møntningsgevinsten, tilfalder Nationalbanken. Da Nationalbankens overskud efter henlæggelser overføres til staten, kommer gevinsten samfundet til gode.

Ægte eller falsk?

Se, vip og føl om sedlen er ægte:

Vandmærke

Når sedlen holdes op mod lyset, kan der i venstre side ses et vandmærke. Vandmærket viser et portræt af personen på sedlen.

Se:

Hologram

Hologrammet er et vigtigt sikkerhedselement, idet det metalglitrende felt og det liv, der opstår, når sedlen vippes, ikke kan gengives ved kopiering.

Vip:

Tråd med farveskift

Tråden ses normalt som røde metalglitrende felter. Når sedlen vippes, skifter trådens farve til grøn. Ved kopiering mister tråden bl.a. sit farvespil.

Vip:

Tykt farvelag

Den store roset og teksten på forsiden er trykt med så tykt et farvelag, at det kan føles.

Føl:

Der er flere sikkerhedselementer, fx selvlysende farver, en skjult sikkerhedstråd, der kan ses, når sedlen holdes op mod lyset og mikroskrift omkring vandmærket og over hele baggrundsmønstret på forsiden.

Strafferammen for falskmøntneri

Falskmøntneri, forsøg på samme, eller medvirken hertil, straffes efter straffelovens §§ 166-168. Strafferammen for falskmøntneri går til 12 års fængsel, hvilket er en af straffelovens højeste strafferammer. Selv fremstilling og udgivelse af nogle få sedler medfører som regel ubetinget fængselsstraf. Medskyldige straffes også.

Straffelovens bestemmelser gælder også for falskninger af udenlandske sedler og af danske og udenlandske mønter.

Brug af pengesedler som illustration

Pengesedler kan være interessante at bruge som illustration i reklamer, tryksager og på internettet. Det er dog vigtigt, at de ikke kan forveksles med ægte sedler.

Retningslinjer for brug af pengesedler som illustration kan ses på www.nationalbanken.dk under Sedler og mønter.

Farvede sedler

Pengeinstitutter mfl. anvender farvepatroner, som misfarver sedlerne, når de udløses ved et røveri. Folderen "Kun ærlige penge tak!", viser eksempler på sedler, der er blevet beskadiget af farvepatroner, og fortæller, hvordan man skal forholde sig, hvis man bliver præsenteret for mistænkelige sedler.

Læs mere på www.nationalbanken.dk

DANMARKS NATIONALBANK

Havnegade 5
1093 København K

Telefon 33 63 63 63
Fax 33 63 71 03

www.nationalbanken.dk
E-mail: info@nationalbanken.dk